absoluut boos gezien wordt), die heeft ook God zelf buiten het drama geplaatst. Indien de historie geen ruimte heeft voor een concrete ontlading van de onvermengde boosheid van een gevallen kreatuur, dan biedt ze evenmin ruimte voor de onvermengde heiligheid van den Volzaligen Schepper-Herschepper. Toen één der late apologeten van het ongeschreven gemeenegratie-dogma toegeven moest, dat in Satan geen „gemeene gratie" te vinden was (Hepp), had hij daarmee erkend, dat existeeren-blijven ook na een diepen val niet in zichzelf genade is. Maar dan moet dat gemeene-gratie-en-gemeene-gratieloosheid-concept van „het daemonische" als tegenstelling met het „satanische" maar voor altijd opgeborgen worden in het pandaemonium der mythen. —

⁂

Doch dan is daarmee ook de idée van „den dood van God" meteen van de baan.

Wij denken hier weer aan het opstel van Paul Lenz-Medoc. Hij spreekt (typisch naar den stijl der roomsche aanspraak van „intellectueelen") van „den dood van God" in meer dan één beteekenis.

Den éénen keer (636) wordt ermee gedoeld op „het feit,..... dat het geloof in den christelijken god beroofd is van zijn aanvaardbaarheid" (Nietzsche); het „geloof" der „vrij-denkers" dus; hun gevoel van verlichting bij de boodschap dat „de oude God dood is" (637).

Den anderen keer evenwel (628 v.) heeft hij het oog op de filosofie van Hegel. Hegel toch kent geen persoonlijken God, die van den aanvang persoonlijk is, en die alles naar een vasten raad, een eeuwige „voorkennis" en een vasten wil-van-welbehagen gemaakt heeft en bestuurd en nog bestuurt. Neen — Hem, dien wij God noemen, heeft Hegel uitgeruild voor een „absolute idee", die zich ontplooit in en met „het andere" (d.w.z. met wat niet-God is). Die ontplooiing of evolutie van alles, „God" inbegrepen, klimt dan ook steeds hooger; het wordt een proces van these, die overspringt op haar antithese en zoo leidt tot een hoogere synthese. De daemon van het pantheïsme dus. Min of meer terecht zegt nu Lenz: „Hegel schakelt de gebeurtenis van Calvarië, de dood van God die mensch is geworden, in zijn dialectiek in. De historische Goede Vrijdag wordt „speculatieve Goede Vrijdag". Van dit oogenblik dagteekent, niet het woord, maar behoudens vergissing, de idee van den dood van God". Het lijden wordt op die manier absoluut en algemeen; maar „het absolute lijden of de speculatieve Goede Vrijdag is de voorwaarde van de verrijzenis". „Nu is elk wezen opgeslorpt in den dood van God, den afgrond van het niet, maar om er uit te verrijzen tot de allerhoogste volledigheid".

Met andere woorden: allen hebben deel aan het lijden en sterven, en ook allen aan de opstanding. In het proces van Gods wereldwording en van de Godwording der wereld „sterft" God met de menschen, en „staan" de menschen „op" met God. Het eene is de keerzijde van het andere.

Tegelijk met den Goede-Vrijdag-dood en door en in dien dood staan wij allen op. Wij allen in en met het universum.

⁂

Dit pantheïsme zou ons vandaag misschien minder deren, ware het niet, dat zijn consequenties waren overgenomen door anderen, die ons willen doen gelooven, dat zij van alle pantheïsme vijand zijn. De namen, die hier te noemen zouden zijn, slaan we over, behalve den éénen van Karl Barth. In Jezus Christus alle menschen verworpen en ook alle menschen verkoren — komt dat tenslotte niet op hetzelfde neer? Christus' dood de keerzijde van zijn opstanding, komt ook dat niet tenslotte op hetzelfde neer? Dat is K. Barth's leer.

Wij willen dan ook op dit Paaschfeest elkander opwekken, dit veldwinnend Barthianisme overal te onderkennen. Wie zijn lagere school, zijn universiteit, zijn sociale actie, zijn politieken kring, zijn middelbaar onderwijs, zijn zendingsraden, zijn oecumenisch gezelschap opzet in samengang met deze Barthianen, ondermijnt alle christelijke feesten, neemt er pit en merg uit.

Wij zien overal de zwakkelingen opstaan om te verzekeren: het is zoo erg niet. Maar het is rechtstreeks verraad van wat ons „overgeleverd is".

⁂

Wij willen daarom ook dit jaar (evenals vorig jaar, maar dan weer in ander verband) herinneren aan het „triduum", het drietal dagen, dat God tusschen Goeden Vrijdagavond en Zondag-morgen van Paschen heeft laten verloopen. Hij wil daarmee zeggen: het is niet waar, dat Goede Vrijdag in zichzelf en ipso facto leven is, of dat het sterven van „God-in-Christus" automatisch de keerzijde is van aller opstanding met God. Ware het zoo, dan ware Christus meteen weer opgestaan, onmiddellijk in en door zijn sterven. Niet daar om, doch daar in. Dan ware er geen tusschen-ruimte geweest tusschen Vrijdagavond en Paaschmorgen. Dan ware Jona niet door den Meerderen van Jona opgevolgd en vervuld, opdat deze drie dagen en drie nachten zou zijn in het hart der aarde.

Daarom nam God zijn Zoon wel aanstonds op in den hemel, maar dat zag niemand. Dat was wel zijn „opstanding" naar den inwendigen mensch, en wel zijn rechtvaardiging voor het oog van God en van de engelen, maar nog niet zijn „opstanding" naar den uitwendigen mensch, die zijn publieke rechtvaardiging moest zijn voor aller oog. God heeft daardoor getoond, dat „dit ons vleesch" niet automatisch dáárom deelt in de opstandingsglorie, omdat „God gestorven" is. Want God is nooit gestorven, en kan niet sterven. Gestorven is de Persoon van den Middelaar naar zijn menschelijke natuur. Het was wel de dood van Hem, en niet de dood van „iets" van Hem. Neen, het was Zijn dood. En daarom werd het straks ook Zijn opstanding. En onze opstanding is geen wereldlot, doch alleen geloofsgemeenschap met Hem, die drie dagen in het graf gelegen heeft, om ook deze historische verbreking van ons vleesch, deze perforatie van onzen uitwendigen mensch te toonen, als door Zijn borgtochtelijk lijden ontdaan van den vloek, die er anders in bediend zou worden.

⁂

En nu wij dit alles weten, nu kunnen wij ook onzen barren tijd weer verdragen. Wij hebben geen Anna Katharina Emmerich noodig, om ons te laten raden naar de tijden van Satans ontbinding; de roomschen erkennen trouwens zelf, dat zij zich vaak vergist heeft. Wij weten, dat Satan al gebonden is in het duizendjarig rijk, dat met Paschen is ingeluid en met Pinksteren begonnen. Wij hebben geen Hitler-Gestapo noodig, om te weten, dat de ontbinding van Satan naderbij komt; dat zien we nog veel beter in een vrijwillig gekneveld pers, in een vrijwillige loslating van souvereiniteit bij de gratie Gods, als onderdeel van de samenvoeging der wereldvolken onder één zichtbaar hoofd. Wij hebben geen ondergang van Hitler of zijns gelijken noodig, om nog te kunnen gelooven aan Satans toch nog wel onder arrest zijn; want wij weten, dat achter de wolken onze dooden leven en heerschen en met Christus op tronen zitten: deelende in zijn paaschvrucht. En het „satanisme" zien we niet pas bij de Crowley's en de Pricé's, om dan pas ervoor te huiveren, doch wij ontwaren het reeds in een weggezonken kerk, een gebroken verbond, een hart, dat de bekeering weigert, in zout dat smakeloos wordt, in lastering tegen den Geest, een onregistreerbaar kwaad, dat er toch moet zijn, en pas kan zijn in de volheid des tijds.

En wat onze toekomst betreft: hoorden we hierboven niet „leugen en moord" naar Joh. 8 : 44 als „het satanische" aanwijzen? Welnu, — als de officiëele „leugen" ons Pinksterfeest weerspreken wil, en als „de officiëele moord" ons Paaschfeest ons ontrooven wil, dan zien wij het werkelijk satanische daarin wel optreden; en wij zullen het niet dénatureeren om het te verzachten tot het „daemonische", dat niet absoluut zou wezen. Maar wij zullen daartegenover stellen „de waarheid" van den Geest van Pinksterfeest, en „de opstanding", die Christus' Geest in onze wedergeboorte (onze „eerste" opstanding) werkt; en deze zullen wij niet denatureeren tot iets godmenschelijks, dat wij met iedereen deelen, doch eeren als genadevruchten van den Borg, die de Heer van Paschen en de Weergekomene van Pinksteren is.

En geen machtelooze „exorcismen" werpen we tegen een of anderen Obersalzberg, doch we bidden om de genade, die ons tegen den Satan en het onvermengd satanische leert waken door den onvermengden Heiligen Geest. Als ze ons vragen, of het wezenlijk satanische en het wezenlijk goddelijke in de historie concreet kunnen zijn, dan wijzen we naar buiten en naar binnen. Want dit niet te kunnen, dat is ongeloof.

K. S.

KERKELIJK LEVEN

Nogmaals: De Rechter

Van één onzer lezers — jurist — ontvingen we in dank een interessanten brief. We weten niet, of zijn stuk als „Ingezonden" bedoeld is, het staat er niet, en noemen dus zijn naam niet, niet wetende, of hij dit zou goed vinden. Maar de brief lijkt me voor de lezers wel interessant. Hier volgt hij (dagteekening 13 Maart):

„Naar aanleiding van Uw artikel „De rechter ingeroepen" in de laatstverschenen „Reformatie" mogé ik de vrijheid nemen Uw aandacht erop te vestigen, dat Uw conclusie „dat wij vrijgemaakten, in onderscheiden dorpen en steden vandaag zouden vergaderen in het gebouw, dat thans door de Ned. Herv. Gemeente bezet is", mijns inziens te optimistisch is. Dit baseer ik op een beschouwing in „Sybenga, De Grondwet van 1887", zesde druk, blz. 499 e.v. over de rechtspraak inzake de kerkelijke goederen uit het Doleantietijdperk. Het zou de moeite waard zijn deze in haar geheel eens te bestuderen aan de hand van de teksten der vonnissen, doch ik moge te dezer plaatse volstaan met het letterlijk citeren van de slotconclusie, welke aldus luidt: „Er is dus verschil van gevoelen in de rechtspraak geopenbaard betreffende de aanvankelijke rechtskracht van het Kon. Besluit van 1816, doch hierin stemmen al de rechterlijke beslissingen overeen, dat, moge ook Koning WILLEM I onbevoegd gedaan hebben wat hij deed, en het Besluit van 1816 in zijn oorsprong gebrekkig geweest zijn, dit gebrek is weggenomen door de macht der feiten, **rebus ipsis et factis**, doordien al de plaatselijke kerken, soms met uiting van tegenzin, doch zonder krachtigen tegenstand, zich aan het Reglement hebben onderworpen, en althans op dien grond het geworden is het statuut der Nederlandsch Hervormde Kerk. Op dezen grondslag wordt vervolgens gebouwd dat het kerkelijk reglement, zooals het in 1852 door de kerkelijke besturen onder koninklijke bekrachtiging is gewijzigd, eveneens rechtsgeldig is, zoodat naar de bepalingen hiervan uitgemaakt moet worden — en dit geschiedt dan in ontkennenden zin — of eenige kerkeraad de door hem vertegenwoordigde gemeente door eene te dien einde strekkende verklaring aan de Algemeene Synode, kon losmaken van het Synodaal Verband.

Wat intusschen de kerkeraad voor de geheele gemeente niet kon bewerken, dat hebben de kerkeraadsleden, die er toe medewerkten, door dergelijke verklaring wel te weeg gebracht voor zich zelven persoonlijk, nl. hun afscheiding van het Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap, en daarmede de uitsluiting van kerkelijke waardigheden, voor welker bekleeding het lidmaatschap der Nederlandsch Hervormde Kerk is vereischt. Een afscheiding door de **daad**, waarop veelal kerkelijke censuur, bestaande in ontzetting van het lidmaatschap, gevolgd is".

Men kan het vorenstaande verschijnsel verklaren uit het rechtsbeginsel, dat de rechtszekerheid eist, dat na verloop van tijd, de feitelijke toestand overgaat in een rechtstoestand. Hierop berust o.a. het instituut der verjaring en dat der z.g. rechtsverwerking. Foro conscientiae binden zij niet.

Intussen valt uit het bovenstaande te leeren:

a. dat de vrijmaking — d.i. burgerlijk rechtelijk het ontkennen van de rechtmatigheid van verbintenissen voortspruitend uit handelingen van vergaderingen, die onbevoegdelijk waren verricht — ook in dit opzicht bewijst juist en op tijd te zijn geweest;

b. dat de bezwaarden onder de synodocratie door het nalaten van een protest metterdaad rechten aan de kerken toekomend verspeelen en mogelijk reeds verspeeld hebben; men denke in dit verband ook aan wat het aanvaarden van de „tolerantie" van de Haagse Synode van 1950 civielrechtelijk moet betekenen;

c. dat het aanhangig maken van een procedure door bezwaarde Hervormden tegen de Nieuwe Kerkorde alleen al als daad van bewaring-van-recht gerechtvaardigd kan zijn;

d. dat, wanneer iemand uitdrukkelijk of stilzwijgend rechten heeft prijsgegeven, hij niet de rechter kwaad moet aankijken als hij een proces verliest, doch de hand in eigen boezem moet steken en..... hij voor een volgende gelegenheid daaruit lering moet trekken. Vandaar zeer waarschijnlijk, dat de processen na de vrijmaking anders verliepen dan na de doleantie".

Tot zoover de brief.

In mijn meening, dat, indien de rechtbank in 1886 de inzichten ZOU gedeeld hebben, die zij thans heeft in meer dan één hof, wij vrijgemaakten in meer dan één plaats zouden vergaderen in het thans door de Ned. Herv. gemeente bezette gebouw, kwam geen wijziging. Want het recht der plaatselijke kerk is in de doleantiedagen met kracht van redenen bepleit door mannen als Rutgers; en al geven we toe, dat de toestanden in de Hervormde kerk anders waren dan in de Gereformeerde kerken, waarop onze schrijver terecht wijst, en waarop ook wij zelf in ons tweede artikel even het licht lieten vallen, dit verhindert niet, dat de mogelijkheid zou bestaan, dat een rechter (stel, hij ware in 1886 al zoo wijs geweest als tegenwoordig) den factor van het staatsgeweld had laten gelden ter gedeeltelijke verontschuldiging van „zuchtende" plaatselijke gemeenten. De rechter heeft het wel meer aangedurfd, den Staat onrechtvaardigheid te verwijten en de slachtoffers van dat onrecht geheel of althans gedeeltelijk deswege te disculpeeren.

Maar daarover is een debat vrijwel vruchteloos. Wij waardeeren dit schrijven om zijn aanwijzen van de consequenties, die de traagheid en de valsche berusting heeft.

En wij zijn nog altijd blij, van een jurist te hooren, dat de vrijmaking op tijd kwam, en dat onze kerkrechtelijke correspondentie met de Heeren Ridderbos-Polman, ook inzake synodes, die geen enkel recht hadden om praatjes te maken als waren ze zelf-machtig, op tijd geweest is. Velen dachten en logen destijds, dat het ging tegen de familie, van een vader, wiens zoon tot professor benoemd was in Kampen. De tijd zal komen, waarin erkend worden gaat, dat het niet tegen een persoon ging (ik heb zelf nog meegewerkt aan een besluit inzake de regeling van zijn te geven onderwijs, advies uitbrengende als lid van het college van hoogleeraren), maar dat ook niet om een persoon het recht der kerken is cadeau gedaan aan een stel afgevaardigden. Men moest eindelijk eens eerlijk worden, door, dit ronduit vertel'ende, meteen te erkennen, dat het mij te doen was om het recht der kerken tegenover brutale afgevaardigden, die maar bleven zitten onder valsche voorwendsels (later werden die ineens losgelaten. Hadden we toen gezwegen, dan zou misschien door een rechter, en ZEKER door dr H. H. Kuyper, gezegd zijn: u hebt uw recht verspeeld.

K. S.

Synodes en Wetenschap (I)

Onze lezers herinneren zich, dat Adolphus Venator den brief van ds J. Bosch (zie rubriek Ad. Ven. van 17 Maart) ter bespreking heeft overgeheveld naar deze rubriek.

Juist wilden we ons zetten aan een antwoord, toen we onder oude papieren (uit de oorlogsdagen) de copie